

واکاوی علمی و دانشی ایجاد حماسه اقتصادی برگرفته از اقتصاد

اسلامی در کشور

مهدی جمالی نژاد^۱، جعفر کریمی^۲، حمزه کاووسی^۳، بهمن شفیعی^۴

چکیده

بهبود فضای کسب و کار به معنای بهبود و رونق فضای تولیدی و در نتیجه سنگ بنا و محرک رشد اقتصادی است. اقتصاد در دین اسلام بسیار به آن سفارش شده است و در کشور ما نیز به خصوص در سال‌های اخیر از سوی مسئولین نظام بالاخص رهبر فرزانه انقلاب با عناوین مختلف مورد تاکید و سفارش بوده است. بنابراین این پژوهش نیز بر اساس روشی توصیفی با استفاده از منابع موجود در این زمینه و نیز مدل راهبردی SWOT به تدوین استراتژی اساسی جهت خلق حماسه اقتصادی در کشور پرداخته است. نتایج بیانگر آن بود که ظرفیت بالای اقتصادی ایران که با برخورداری از منابع غنی نفتی، معدنی و چهار فصل بودن آن دارای ویژگی شاخص در جهان می باشد که با بهره مند شدن از امتیاز وزنی ۰/۷۲ در جایگاه نخست نقاط قوت و اقتصاد وابسته به نفت با امتیاز وزنی ۰/۳۶ در جایگاه نخست ضعف‌ها قرار دارد. بهترین استراتژی که می تواند در این زمینه به کار گرفته شود همانا بهره‌گیری از توان اقتصادی داخلی همراه با نیروی انسانی مناسب داخلی و استفاده از فرصت تحریم در شکوفایی اقتصادی داخلی و ایجاد استقلال اقتصادی، بهره‌گیری از کلیه ظرفیت‌های مناسب چه به لحاظ اندیشه قناعت اسلامی، انسانی و مالی در راستای بهبود کالاهای داخلی و عدم استفاده کالاهای خارجی و استفاده از تولید ملی و استفاده از نیروهای متخصص و متعهد در نهادهای اقتصادی و رفع نمودن مشکلات آنان و مبارزه همه جانبه علیه رانت و فساد اقتصادی می باشد.

واژگان کلیدی: حماسه، اقتصاد، برنامه ریزی، راهبرد، SWOT، تولید

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه اصفهان

^۲ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه پیام نور تهران

^۳ کارشناس ارشد تاریخ

^۴ مدرس دانشگاه پیام نور

۱- مقدمه

هر جامعه‌ای سه رکن اساسی دارد؛ فرهنگ، سیاست و اقتصاد. این سه رکن متقوم هم هستند و از بین آنها، فرهنگ نقش مهمتری دارد (روزنامه ملت ما، ۱۳۹۱، ۴). مسئله اقتصاد بعد از اعتقاد جزء مهم‌ترین عناصر استقلال سیاسی یک مملکت است (جوادی آملی، ۱۳۹۱). مفهوم جهاد اقتصادی و خصوصاً کلمه‌ی جهاد یک تعبیر استعاره‌گونه و دارای معانی و دلالت‌های خاصی است. کلمه‌ی جهاد معمولاً به نوعی تلاش مقدس اطلاق می‌شود و یکی از کلماتی است که در گفتمان دینی ما معنا پیدا می‌کند و همیشه صبغه‌ی تقدس را در درون خودش دارد. نکته‌ی اول این‌جاست که ابعاد دنیوی با ابعاد مقدس اسلامی درهم آمیخته شده و برای همین هم کار کردن برای مسائل اقتصادی، پیشرفت و آبادانی و عمران کشور را با مسئله‌ی مقدسی به اسم جهاد تلفیق می‌شود (پیغامی ۱۳۹۰) که می‌تواند سبب استقلال اقتصادی و خلق حماسه سیاسی شود.

کشور ما هم اکنون توانسته است بسیاری از چالش‌های اساسی را پشت سر بگذارد و توطئه‌ها را خنثی کند. در چنین وضعیتی بی‌شک ایران با توجه به ظرفیت‌های فراوان می‌تواند با یک مدیریت صحیح تنها در عرض چند سال بسیاری از چالش‌ها و موانع مهم اقتصادی و علمی را پشت سر بگذارد. اهداف برنامه پنجم توسعه و همچنین سند چشم‌انداز به خوبی جایگاه اقتصادی و علمی ایران را در آینده ترسیم کرده است. سال ۹۲ باید سکوی پرتابی برای دستیابی به این اهداف باشد (روزنامه رسالت، ۱۳۹۱، ۱۷). در واقع بهبود فضای کسب و کار به معنای بهبود و رونق فضای تولیدی و در نتیجه سنگ بنا و محرک رشد اقتصادی است. بگونه‌ای که اصلاح و بهبود فضای کسب و کار زمینه مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد، ارتقاء سطح اشتغال و تولید را فراهم می‌سازد. در دهه ۱۹۸۰ بسیاری از اقتصاددانان به ضرورت کاهش تصدیگری دولت در فعالیت‌های اقتصادی برای حضور فعال بخش خصوصی و به رغم خود خصوصی سازی روی آوردند و از اواخر دهه ۱۹۹۰ بهبود فضای کسب و کار موضوع اصلی سیاستگذاران اقتصادی بوده است. در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه نیز بهبود فضای کسب و کار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصادکلان، فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیریهای کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف و منظم به جامعه مدنظر قرار گرفته است (اشرفی و فهیمی فر، ۱۳۹۰، ۸).

جهاد اقتصادی ریشه در قرآن و سنت دارد. آموزه های دینی سرشار از آیات و روایاتی است که نشان می دهد تلاش ایثارگرانه همراه با انگیزه های الهی، به گونه ای که موجب استقلال اقتصادی و استغنای کشور از بیگانگان گردد، نوعی جهاد در راه خدا محسوب می شود که به نوعی ایجاد کننده حماسه اقتصادی و به تبع حماسه سیاسی نیز خواهد شد. در این باره تنها اشاره به یک نکته لطیف در آیه بیستم سوره مزمل کافی است، خداوند در این آیه شریفه «تلاش برای زندگی را در کنار جهاد فی سبیل الله قرار داده و این نشان می دهد که اسلام برای این موضوع اهمیت زیادی قائل است». رسول اکرم (ص) با استناد به همین آیه فرمود: «هیچ کاسبی نیست که طعمی را از جایی به سوی شهری از شهرهای مسلمین وارد کند و آن کالا را به نرخ روز در آن شهر به فروش برساند، مگر آنکه نزد خدا منزلت شهید را داشته باشد».

این نکته در تلاش های اقتصادی شخصی و خانوادگی نیز صدق می کند، چنانچه امام موسی بن جعفر (ع) می فرماید: «کسی که در جستجوی روزی حلال است تا خود و خانواده اش را تامین کند، همانند مجاهد در راه خداست». تا افراد جامعه اعتقاد و باوری به مفهوم جهاد اقتصادی نداشته باشند آن را تنها در حد یک شعار تلقی خواهند نمود (کاتب، ۱۳۹۰، ۱۷). «جهاد اقتصادی» نیازمند بازشناسی منابع و بهره وری تمام از آنها است؛ هم منابع مادی و هم منابع انسانی. و انهدادن منابع طبیعی و سوءمدیریت مصداق های مهم کفران نعمت است که مانع تحقق جهاد اقتصادی می شوند (اسماعیلی، ۱۳۹۰) و خود مانعی برای حماسه سیاسی نیز می باشد.

۲- روش کار

این پژوهش نیز بر اساس روشی تحلیلی-توصیفی با استفاده از منابع مکتوب و غیر مکتوب و نیز مدل راهبردی SWOT به تدوین استراتژی اساسی جهت خلق حماسه اقتصادی در کشور پرداخته است.

۳- نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها با استفاده از مدل SWOT

تحلیل SWOT به منظور شناسایی و بررسی عوامل مؤثر درونی (نقاط قوت و نقاط ضعف) و عوامل تأثیر گذار بیرونی ناحیه (فرصت ها و تهدیدها) بر اقتصاد کشور به کار برده می شود. در حقیقت از این روش به عنوان ابزاری جهت شناسایی مسائل استراتژیک و

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

ارائه راهبردها و استراتژی‌های مناسب استفاده می‌گردد. در ابتدا با سنجش محیط داخلی و محیط خارجی ناحیه، فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات مورد شنایی قرار گرفت و سپس به وسیله نظر خواهی و صحبت با مردم، مسئولان و کارشناسان، این عوامل مشخص و جهت برطرف نمودن یا تقلیل نقاط ضعف و تهدیدها و تقویت و بهبود نقاط قوت و فرصت‌های موجود در ارتباط با تقویت توان اقتصادی و خلق حماسه اقتصادی در کشور، پیشنهادات و استراتژی‌های مناسبی ارائه گردید.

۳-۱- عوامل داخلی مؤثر بر اقتصاد

در این قسمت سه مقوله استراتژی‌های موجود، عملکردها و منابع مورد توجه و بررسی قرار گرفته و تحت عنوان نقاط قوت و نقاط ضعف به شرح ذیل تقسیم بندی شده است:

نقاط قوت (Strengths)

شماره	قوت‌ها
۱	ظرفیت بالای اقتصادی
۲	نیروی انسانی بسیار مناسب
۳	وجود تحقیقات اقتصادی متعدد در کشور
۴	وجود تفکر اسلامی و توصیه‌های اسلامی اقتصاد
۵	ایجاد تحریم‌ها به عنوان نیروی محرکه به خودآمدن
۶	افزایش شهرک‌های صنعتی و تا حدودی خودکفایی بسیاری از محصولات
۷	داشتن متحدین اقتصادی قدرتمند در منطقه و فرامنطقه
۸	وجود امنیت نسبی کسب و کار در کشور
۹	شناسایی به موقع ترفندهای اقتصادی دشمنان از سوی مسئولین نظام
۱۰	برخورداری از موقعیت ژئوپلتیکی مناسب در منطقه و جهان

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

نقاط ضعف (Weaknesses)

شماره	ضعف‌ها
۱	اقتصاد وابسته به نفت
۲	عدم جایگاه واقعی نظام شایسته سالارانه مدیریتی کشور در سطوح اجرایی و تقنینی
۳	وجود مشکلات جدی نهادی
۴	روزمره بودن سیاست‌های پولی و مالی
۵	عدم شناسایی و اهمیت به ظرفیت‌های موجود اقتصادی کشور
۶	عدم وجود کارشناسان متخصص و متعهد در تصمیم‌گیریه‌ها
۷	تمرکز سایه سیاست بر اقتصاد
۸	نداشتن دیپلماسی اقتصادی مشخص
۹	عدم وجود فرهنگ کار و تلاش در خانواده
۱۰	بالا بودن مصرف به تولید و بهره‌وری پایین کار
۱۱	حاکمیت نگاه کوتاه مدت در بین آحاد جامعه
۱۲	مردمی نبودن اقتصاد
۱۳	وجود رانتهای متعدد اقتصادی
۱۴	عدم ثبات اقتصادی
۱۵	وجود نقدینگی غیر مولد
۱۶	خروج بسیاری از متخصصین و کارامدین از کشور
۱۷	ورود بسیاری از کالاهایی که ما به ازای داخلی دارند به کشور
۱۸	وجود فساد مالی بارز

۳-۲- عوامل خارجی مؤثر بر اقتصاد

هدف این مرحله کند و کاو آثار محیط خارجی بر اقتصاد جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهایی است که اقتصاد کشور با آن مواجه است. در این راستا باید گفت که فرصت‌ها، مجموعه امکانات و قابلیت‌هایی است که خارج از محیط ناحیه بر عملکرد اقتصادی بطور مستقیم یا غیر مستقیم مؤثر واقع می‌شوند و همچنین تهدیدها نیز مجموعه عوامل

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

خارج از ناحیه محسوب می شوند که در عدم کارایی این نواحی تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم دارند. بر اساس مطالعات انجام شده و بررسی وضعیت پیرامون کشور، مجموعه فرصتها و تهدیدهای موجود و مؤثر بر اقتصاد که به صورت زیر قابل ترسیم می باشند:

فرصتها (Opportunities)

شماره	فرصت ها
۱	افزایش تحریم ها علیه ایران به عنوان نیروی محرکه به خودآمدن
۲	عدم وجود نیروی انسانی مناسب در کشورهای رقیب منطقه و جهان
۳	عدم پتانسیل ها و ظرفیت های مناسب در بسیاری از کشورهای منطقه و جهان
۴	ایجاد نگرش مثبت در مردم و مسئولین در ایجاد و حمایت از تولید ملی
۵	افزایش و بهبود نگرش جهانی بسبب به کشور و علیه جبهه استکبار غربی
۶	افزایش قدرت رقابت پذیری ایران در معاملات اقتصادی جهان
۷	توسعه و ایجاد فرهنگ کار حداکثری و مصرف بهره ورانه و در حد نیاز
۸	ایجاد چالش های عظیم اقتصادی در بسیاری از کشورهای اروپایی و غربی
۹	استفاده از تجربیات سودمند و موفق بسیاری از کشورهای جهان در زمینه اقتصادی
۱۰	افزایش آگاهی های لازم در زمینه توطئه های دشمنان در زمینه اقتصادی

تهدیدها (Threats)

شماره	تهدیدها
۱	افزایش تحریم ها و داشتن تأثیرات منفی علیه کشور ایران
۲	افزایش توان اقتصادی کشورهای رقیب ایران در منطقه
۳	بهره برداری حداکثری از ظرفیت های انسانی و سرزمینی کشورهای رقیب برای رقابت با ایران
۴	به زانو درآمدن بسیاری از متحدین منطقه ای و فرامنطقه ای ایران به لحاظ اقتصادی از جانب استکبار
۵	تبلیغات شدید منفی علیه ایران از سوی رسانه های غربی
۶	استفاده از نخبگان کشور در بسیاری از کشورهای غربی برای توانمند ساختن خویش

شماره	تهدیدها
۷	از بین رفتن امنیت اقتصادی و وحدت و همدلی و فراقنی آن
۸	افزایش مصرف کالاهای خارجی و عدم کیفیت محصولات داخلی
۹	افزایش متحدین کشورهای مستکبر در منطقه در زمینه اقتصادی
۱۰	الگو برداری صرف و انحصار طلبانه از شیوه‌های اقتصادی کشورهای دیگر و عدم بومی سازی آن

۴- تجزیه و تحلیل نهایی عوامل مؤثر بر اقتصادی ایران

برای تجزیه و تحلیل نهایی جدولی تشکیل داده که بر اساس عوامل داخلی (ضعف‌ها و تهدیدها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) دارای ۴ ستون در بردارنده عوامل، وزن، درجه بندی و امتیاز وزنی می باشد. در ستون یک (عوامل خارجی و داخلی)، مهم ترین قوت‌ها، ضعفها، فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی سیستم را نام می بریم.

در ستون دو (وزن)، به هر یک از این عوامل و بر اساس اثر احتمالی آنها بر موقعیت استراتژیک فعلی سیستم (بر اساس نتایج یافته‌های حاصل از شناخت و تجزیه و تحلیل وضع موجود) وزنی از یک (مهم ترین) تا صفر (بی اهمیت ترین) می دهیم. هر چقدر وزن بیشتر باشد، تاثیر بر موقعیت کنونی و آینده آن سیستم بیشتر خواهد بود (جمع ستون ۲ بدون توجه به تعداد عوامل، ۱ است).

در ستون سه (درجه بندی)، به هر عامل و بر اساس اهمیت و موقعیت کنونی سیستم به آن عامل خاص امتیازی از ۵ (بسیار خوب) تا ۱ (ضعیف)، بر اساس نتایج یافت‌های حاصل از شناخت و تجزیه و تحلیل وضع موجود) می دهیم. این درجه بندی نشان می دهد که سیستم چگونه به هر یک از عوامل خارجی پاسخ می دهد.

در ستون چهار (امتیاز وزنی)، وزن را در درجه هر عامل (ستون ۲ ضرب در ستون ۳) ضرب می کنیم تا به این وسیله امتیاز وزنی آن به دست آید. به این ترتیب، برای هر عامل، یک امتیاز وزنی از ۱ تا ۵ به دست می آید، که به طور متوسط (میانگین) این امتیاز عدد ۳ است.

سرانجام، امتیازات وزنی تمام عوامل خارجی و داخلی در ستون ۴ را به طور جداگانه با یکدیگر جمع می کنیم و امتیاز وزنی را محاسبه می کنیم. امتیاز وزنی کل نشان می دهد که

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

یک سیستم چگونه به عوامل و نیروهای موجود و بالقوه در محیط بیرونی اش پاسخ می دهد. همیشه متوسط امتیاز وزنی کل در یک سیستم در یک زمینه، عدد ۳ است (هانگر و ویلن، ۱۳۸۴، ۹۰-۹۲). چنانچه بالاتر از آن باشد، اهمیت آن بیشتر و اگر کمتر از آن باشد، از اهمیت و تأثیر گذاری کمتری برخوردار است.

۴-۱- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی مؤثر بر اقتصاد ایران (IFAS)

برای سازماندهی عوامل داخلی در قالب مقوله قوت ها و ضعف های فراروی سیستم، با استفاده از عوامل درجه بندی و با توجه به اهمیت هر یک از قوت ها و ضعف ها و با توجه به میزان تأثیر گذاری هر یک از آنها بر کارکردهای اقتصاد ایران، محاسبه و به شرح جدول ۱ تعیین گردید:

جدول ۱- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (قوت ها)

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	قوت ها
۰/۷۲	۴	۰/۱۸	۱. ظرفیت بالای اقتصادی
۰/۶۸	۴	۰/۱۷	۲. نیروی انسانی بسیار مناسب
۰/۲۴	۳	۰/۰۸	۳. وجود تحقیقات اقتصادی متعدد در کشور
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	۴. وجود تفکر اسلامی و توصیه های اسلامی اقتصاد
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	۵. ایجاد تحریم ها به عنوان نیروی محرکه به خودآمدن
۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۶. افزایش شهرک های صنعتی و تا حدودی خودکفایی بسیاری از محصولات
۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۷. داشتن متحدین اقتصادی قدرتمند در منطقه و فرامنطقه
۰/۱۶	۲	۰/۰۸	۸. وجود امنیت نسبی کسب و کار در کشور
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	۹. شناسایی به موقع ترفندهای اقتصادی دشمنان از سوی مسئولین نظام
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	۱۰. برخورداری از موقعیت ژئوپلیتیکی مناسب در منطقه و جهان
۳/۰۳		۱	جمع

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

از دیدگاه کسانی که مورد سوال قرار گرفتند مهم ترین نقاط قوتی که اقتصاد ایران در راستای حماسه اقتصادی از آن برخوردار است، عبارتند از: ظرفیت بالای اقتصادی ایران که با برخورداری از منابع غنی نفتی، معدنی و چهار فصل بودن آن دارای ویژگی شاخص در جهان می باشد که با بهره مند شدن از امتیاز وزنی ۰/۷۲ در جایگاه نخست و در جایگاه بعدی وجود نیروی انسانی فراوان چه به لحاظ تخصصی و چه به لحاظ کاری و یدی می باشد که کشور ایران، کشوری جوان و دارای نیروی کار فراوان بودن که با امتیاز وزنی ۰/۶۸ در مرتبه دوم قرار دارد. کمترین امتیاز متعلق به داشتن متحدین اقتصادی قدرتمند در منطقه و فرامنطقه و افزایش شهرک های صنعتی و تا حدودی خودکفایی بسیاری از محصولات می باشد که با امتیاز وزنی ۰/۰۷ در پایین ترین مرتبه قرار دارند که نشان دهنده خداتکایی به خویش و افزایش زیرساختهای اقتصادی کشور می باشد. در زمینه نقاط ضعف موجود در اقتصاد ایران نیز با توجه به نظر پاسخ دهندگان میزان وزن و امتیاز وزنی آن در جدول ۲ مشخص شده است.

جدول ۲- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (ضعف ها)

ضعف ها	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
۱. اقتصاد وابسته به نفت	۰/۰۹	۴	۰/۳۶
۲. عدم جایگاه واقعی نظام شایسته سالارانه مدیریتی کشور در سطوح اجرایی و تقنینی	۰/۰۸	۴	۰/۳۲
۳. وجود مشکلات جدی نهادی	۰/۰۷	۴	۰/۲۸
۴. روزمره بودن سیاست های پولی و مالی	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
۵. عدم شناسایی و اهمیت به ظرفیت های موجود اقتصادی کشور	۰/۰۷	۴	۰/۲۸
۶. عدم وجود کارشناسان متخصص و متعهد در تصمیم گیریها	۰/۰۸	۴	۰/۳۲
۷. تمرکز سایه سیاست بر اقتصاد	۰/۰۶	۳	۰/۱۸

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

ضعف‌ها	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
۸. نداشتن دیپلماسی اقتصادی مشخص	۰/۰۶	۳	۰/۱۸
۹. عدم وجود فرهنگ کار و تلاش در خانواده	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
۱۰. بالا بودن مصرف به تولید و بهره‌وری پایین کار	۰/۰۶	۳	۰/۱۸
۱۱. حاکمیت نگاه کوتاه مدت در بین آحاد جامعه	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
۱۲. مردمی نبودن اقتصاد	۰/۰۵	۲	۰/۱
۱۳. وجود رانتهای متعدد اقتصادی	۰/۰۷	۴	۰/۲۸
۱۴. عدم ثبات اقتصادی	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
۱۵. وجود نقدینگی غیر مولد	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
۱۶. خروج بسیاری از متخصصین و کارامدین از کشور	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
۱۷. ورود بسیاری از کالاهایی که ما به ازای داخلی دارند به کشور	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
۱۸. وجود فساد مالی بارز	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
جمع	۱		۳

بر اساس جدول ۲ مشاهده می‌گردد که اقتصاد وابسته به نفت با امتیاز وزنی ۰/۳۶ در جایگاه نخست ضعف‌ها قرار دارد که در واقع در ایران وابستگی اقتصاد ما به شدت وابسته به درآمدهای حاصل از نفتی می‌باشد که این امر سبب شده از سوی دشمنان کشور به شدت مورد توجه قرار گیرد و نقطه ضعف اساسی بوده که باید به سوی درآمدهای دیگری کشیده شویم. عدم جایگاه واقعی نظام شایسته سالارانه مدیریتی کشور در سطوح اجرایی و تقنینی و عدم وجود کارشناسان متخصص و متعهد در تصمیم‌گیریها با امتیاز ۰/۳۲ در جایگاه دوم قرار گرفته‌اند که در واقع در کشور ما هنوز نظام شایسته‌سالاری و به کارگیری افراد به نسبت تخصص‌هایشان به درستی جایگیر نشده است و کارشناسان متخصص در امر اقتصاد به خوبی به کار گرفته نشده‌اند.

خروج بسیاری از متخصصین و کارامدین از کشور و ورود بسیاری از کالاهایی که ما به ازای داخلی دارند به کشور با امتیاز وزنی ۰/۱ در پایین‌ترین سطح ضعفها قرار گرفته‌اند

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

که نشان دهنده توجه بیشتر مسئولین به خوداتکایی درونی و استقلال اقتصادی و استفاده از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های داخلی می‌باشد.

۴-۲- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی مؤثر بر اقتصاد (EFAS)

برای سازماندهی عوامل خارجی در قالب مقوله‌های فرصتها و تهدیدهای فراروی سیستم، با استفاده از عوامل درجه بندی و با توجه به اهمیت هر یک از فرصتها و تهدیدها و با توجه به میزان تأثیر گذاری هر یک از آنها بر کارکردهای اقتصادی ایران، محاسبه و به شرح جدول ذیل تعیین گردید:

جدول ۳- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (فرصت‌ها)

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	فرصت‌ها
۰/۶۴	۴	۰/۱۶	۱. افزایش تحریم‌ها علیه ایران به عنوان نیروی محرکه به خودآمدن
۰/۴۴	۴	۰/۱۱	۲. عدم وجود نیروی انسانی مناسب در کشورهای رقیب منطقه و جهان
۰/۴۸	۴	۰/۱۲	۳. عدم پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناسب در بسیاری از کشورهای منطقه و جهان
۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۴. ایجاد نگرش مثبت در مردم و مسئولین در ایجاد و حمایت از تولید ملی
۰/۳	۳	۰/۱	۵. افزایش و بهبود نگرش جهانی نسبت به کشور و علیه جبهه استکبار غربی
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	۶. افزایش قدرت رقابت پذیری ایران در معاملات اقتصادی جهان
۰/۱۶	۲	۰/۰۸	۷. توسعه و ایجاد فرهنگ کار حداکثری و مصرف بهره‌ورانه و در حد نیاز
۰/۴۴	۴	۰/۱۱	۸. ایجاد چالش‌های عظیم اقتصادی در بسیاری از کشورهای اروپایی و غربی
۰/۱۶	۲	۰/۰۸	۹. استفاده از تجربیات سودمند و موفق بسیاری از کشورهای جهان در زمینه اقتصادی
۰/۱۶	۲	۰/۰۸	۱۰. افزایش آگاهی‌های لازم در زمینه توطئه‌های دشمنان در زمینه اقتصادی
۳/۰۱		۱	جمع

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

چنانچه مشاهده می‌گردد گزینه افزایش تحریم‌ها علیه ایران به عنوان نیروی محرکه به خودآمدن ۰/۶۴ بالاترین امتیاز وزنی را داشته و در مرتبه اول فرصت‌های موجود اقتصادی ایران قرار دارد و این امر بیان‌کننده نقش بسیار مثبت تحریم‌های اقتصادی در پی بردن به ناتوانایی‌های اقتصادی، ضعف‌ها و کمبودهای کشور و زمینه‌ساز توانمند شدن و استقلال اقتصادی می‌باشد. بالاترین امتیاز بعدی متعلق به عدم پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناسب در بسیاری از کشورهای منطقه و جهان می‌باشد که با میزان ۰/۴۸ نشان‌دهنده نقش کشور ایران برای صادرات بسیاری از نیازمندیهای دیگر کشورها می‌باشد که می‌تواند از چنین بازار بسیار مناسبی که در دیگر کشورها وجود دارد با توجه به پتانسیل‌های غنی مادی و معنوی خویش به این مهم دست یافته و به محور اساسی در منطقه و جهان تبدیل شود.

ایجاد نگرش مثبت در مردم و مسئولین در ایجاد و حمایت از تولید ملی با امتیاز وزنی ۰/۰۷ در پایین‌ترین جایگاه فرصت‌ها قرار دارد که باید از ظرفیت‌های موجود و داشتن چشم‌انداز بلندمدت به سطح توسعه چشمگیر دست یافت.

جدول ۴ نتایج تجزیه و تحلیل نقاط تهدید را با وزن و نیز امتیاز وزنی آن نشان می‌دهد.

جدول ۴- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (تهدیدها)

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	تهدیدها
۰/۵۴	۴	۰/۱۴	۱. افزایش تحریم‌ها و داشتن تاثیرات منفی علیه کشور ایران
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	۲. افزایش توان اقتصادی کشورهای رقیب ایران در منطقه
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	۳. بهره برداری حداکثری از ظرفیت‌های انسانی و سرزمینی کشورهای رقیب برای رقابت با ایران
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	۴. به زانو درآمدن بسیاری از متحدین منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای ایران به لحاظ اقتصادی از جانب استکبار
۰/۵۲	۴	۰/۱۳	۵. تبلیغات شدید منفی علیه ایران از سوی رسانه‌های غربی
۰/۱۶	۲	۰/۰۸	۶. استفاده از نخبگان کشور در بسیاری از کشورهای غربی برای توانمند

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	تهدیدها
			ساختن خویش
۰/۲۴	۳	۰/۰۸	۷. از بین رفتن امنیت اقتصادی و وحدت و همدلی و فراقنی آن
۰/۳۶	۳	۰/۱۲	۸. افزایش مصرف کالاهای خارجی و عدم کیفیت محصولات داخلی
۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۹. افزایش متحدین کشورهای مستکبر در منطقه در زمینه اقتصادی
۰/۳۳	۳	۰/۱۱	۱۰. الگو برداری صرف و انحصار طلبانه از شیوه‌های اقتصادی کشورهای دیگر و عدم بومی سازی آن
۳/۰۳		۱	جمع

بر اساس جدول ۴ مشاهده می‌گردد که افزایش تحریم‌ها و داشتن تاثیرات منفی علیه کشور ایران با امتیاز وزنی ۰/۵۴ در جایگاه نخست تهدیدها قرار دارد که ممکن است این تهدید به دلیل عدم وجود استقلال اقتصادی در و عدم برنامه ریزی بلند مدت به عنوان تهدید اساسی به زانو درآمدن ایران و وابستگی اقتصادی باشد که باید با برنامه ریزی و عدم تک محصولی تحریم‌ها را به فرصت تبدیل نمود. تبلیغات شدید منفی علیه ایران از سوی رسانه‌های غربی با امتیاز ۰/۵۲ در جایگاه دوم قرار گرفته است که در سطح جهان تبلیغات منفی علیه ایران و محصولات آن و عدم وجود ثبات و امنیت اقتصادی در سطح جهان علیه ایران وجود دارد که باید با تبلیغات مثبت به نبرد این هجمه‌ها رفت و با ارائه با کیفیت محصولات داخلی خود به تبلیغات مثبت همت گماشت.

افزایش متحدین کشورهای مستکبر در منطقه در زمینه اقتصادی با امتیاز وزنی ۰/۰۷ در پایین مرتبه قرار دارد که نشان دهنده افزایش حس اعتماد داخلی و عدم اعتماد به قدرت‌های بیگانه و خارجی می‌باشد.

۵- تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک

در این مدل، با استفاده از جدولهای تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی و ترکیب آن‌ها، مهم‌ترین عوامل استراتژیک در اقتصاد ایران ارائه گردیده است. در واقع، با تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک، برنامه ریزانی که تصمیم‌های استراتژیک را اتخاذ می‌

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

کنند، می‌توانند نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها را به تعداد کمتری از عوامل محدود نمایند. این کار با بررسی دوباره وزن‌های هر یک از عوامل موجود در جدول‌های تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی، انجام گرفته است. در واقع، سنگین‌ترین عوامل موجود در این دو جدول از حیث وزن، باید به جدول تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک منتقل شوند (هانگر و ویلن، ۱۳۸۶، ۱۳۰-۱۲۷). این مهم در خصوص عوامل استراتژیک تأثیر گذار بر اقتصاد ایران در جدول زیر خلاصه شده است:

جدول ۵- تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک (SFAS)

برنامه ریزی			امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	عوامل
بلند مدت	میان مدت	کوتاه مدت				
*	*		۰/۷۲	۴	۰/۱۸	S1= ظرفیت بالای اقتصادی
*		*	۰/۶۸	۴	۰/۱۷	S2= نیروی انسانی بسیار مناسب
		*	۰/۲۷	۳	۰/۰۹	S3= وجود تفکر اسلامی و توصیه‌های اسلامی اقتصاد
*		*	۰/۲۷	۳	۰/۰۹	S4= ایجاد تحریم‌ها به عنوان نیروی محرکه به خودآمدن
*		*	۰/۲۷	۳	۰/۰۹	S5= شناسایی به موقع ترندهای اقتصادی دشمنان از سوی مسئولین نظام
*	*		۰/۲۷	۳	۰/۰۹	S6= برخورداری از موقعیت ژئوپلیتیکی مناسب در منطقه و جهان
		*	۰/۳۶	۴	۰/۰۹	W1= اقتصاد وابسته به نفت
		*	۰/۳۲	۴	۰/۰۸	W2= عدم جایگاه واقعی نظام شایسته سالارانه مدیریتی کشور در سطوح اجرایی و تقنینی
		*	۰/۳۲	۴	۰/۰۸	W3= عدم وجود کارشناسان متخصص و متعهد در تصمیم‌گیریها
*	*		۰/۲۸	۴	۰/۰۷	W4= وجود مشکلات جدی نهادی
		*	۰/۲۸	۴	۰/۰۷	W5= وجود رانتهای متعدد اقتصادی

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

*		*	۰/۶۴	۴	۰/۱۶	O1= افزایش تحریم‌ها علیه ایران به عنوان نیروی محرکه به خودآمدن
*		*	۰/۴۸	۴	۰/۱۲	O2= عدم پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناسب در بسیاری از کشورهای منطقه و جهان
		*	۰/۴۴	۴	۰/۱۱	O3= عدم وجود نیروی انسانی مناسب در کشورهای رقیب منطقه و جهان
		*	۰/۴۴	۴	۰/۱۱	O4= ایجاد چالش‌های عظیم اقتصادی در بسیاری از کشورهای اروپایی و غربی
		*	۰/۵۴	۴	۰/۱۴	T1= افزایش تحریم‌ها و داشتن تأثیرات منفی علیه کشور ایران
*		*	۰/۵۲	۴	۰/۱۳	T2= تبلیغات شدید منفی علیه ایران از سوی رسانه‌های غربی
*		*	۰/۳۶	۳	۰/۱۲	T3= افزایش مصرف کالاهای خارجی و عدم کیفیت محصولات داخلی
*		*	۰/۳۳	۳	۰/۱۱	T4= الگو برداری صرف و انحصار طلبانه از شیوه‌های اقتصادی کشورهای دیگر و عدم بومی‌سازی آن

اینک با تداخل هر یک از عوامل بر یکدیگر، به تدوین راهبردهای مختلف رقابتی / تهاجمی (so)، تنوع (st)، بازنگری (wo) و و بالاخره راهبردهای تدافعی (wt) می‌پردازیم که در ادامه آمده است:

۶- تدوین راهبردها

۶-۱- راهبردهای رقابتی / تهاجمی (so)

در این راهبردها تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصتهای بیرونی استوار است که عبارتند از:

- بهره‌گیری از توان اقتصادی داخلی همراه با نیروی انسانی مناسب داخلی و استفاده از فرصت تحریم در شکوفایی اقتصادی داخلی و ایجاد استقلال اقتصادی؛

- استفاده از ظرفیت‌های مناسب داخلی در راستای افزایش تولید و افزایش صادرات به کشورهای دیگر با توجه به بحران‌های حاصله در دیگر کشورها؛
- شایسته‌ترین بهره‌برداری از موقعیت بسیار مناسب ایران در منطقه به لحاظ نیروی کار، منابع و راه‌های دسترسی در رونق دادن تولید داخلی و صادر نمودن توانمندیها به دیگر کشورهای منطقه و جهان؛

۶-۲- راهبردهای تنوع (st)

در تنوع بخشی بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز بوده و شامل موارد زیر است:

- استفاده از کلیه ظرفیت‌های داخلی در راستای دور زدن تحریم‌ها و استقلال اقتصادی؛
- وجود نیروی انسانی‌کافی و مجرب در راستای افزایش کیفیت محصولات داخلی و مبارزه با تبلیغات منفی در سطح جهان در این زمینه؛
- بهره‌گیری از کلیه ظرفیت‌های مناسب چه به لحاظ اندیشه قناعت اسلامی، انسانی و مالی در راستای بهبود کالاهای داخلی و عدم استفاده کالاهای خارجی و استفاده از تولید ملی؛

۶-۳- راهبردهای بازنگری (wo)

ضمن تاکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف فراروی اقتصاد بوده و در برگزیده موارد زیر است:

- استفاده از مزایای بسیار عالی تحریم و فرصت‌های پیشرو در عدم وابستگی به نفت و ایجاد درآمدهای جانبی بیشتر؛
- استفاده از افراد متعهد و متخصص در زیرساخت‌های اساسی اقتصادی کشور و به کارگیری پتانسیل نیروهای مجرب و متخصص؛
- به کارگیری نهادهای مختلف درگیر اقتصادی کشور جهت حل مشکلات نهادی و رانتهی اقتصادی کشور با توجه به ظرفیت‌های بالای کشور در همه زمینه‌ها؛

۶-۴- راهبردهای تدافعی (wt)

این راهبردها بر رفع آسیب پذیری اقتصادی کشور تأکید داشته، عبارتند از:

- تلاش در راستای افزایش تولیدات داخلی، بالا بردن کیفیت آنان و مبارزه با وابستگی شدید به درآمدهای نفتی؛
- بالا بردن کیفیت محصولات داخلی با توجه به ظرفیت منابع داخلی و بهبود وجهه ایران در زمینه محصولات داخلی با افزایش کیفیت محصولات به عنوان مهم ترین برند تبلیغاتی در سطح جهان؛
- استفاده از نیروهای متخصص و متعهد در نهادهای اقتصادی و رفع نمودن مشکلات آنان و مبارزه همه جانبه علیه رانت و فساد اقتصادی

۷- نتیجه گیری

برای داشتن یک اقتصاد سالم و پویا یا برای ایجاد یک حماسه اقتصادی مستلزم شناسایی تمام وجوه اقتصاد کشور می باشد که باید به طور جدی و مشخص مورد بررسی قرار گیرد. اقتصاد ایران در حال حاضر دارای مشکلات و نقصان های عدیده متعددی می باشد که در بررسی که صورت گرفت نقاط تهدید و ضعف آن بر نقاط قوت و فرصت های آن تفوق دارد و چنانچه بخواهیم شرایط ایجاد حماسه اقتصادی را فراهم نماییم باید بر نقاط ضعف کاسته و نقاط قوت و فرصت ها را افزایش داده و توان رویارویی متناسب با تهدیدات را داشته باشیم. بنابراین براساس آنچه تحلیل شد بهترین استراتژی که می تواند در این زمینه به کار گرفته شود همانا بهره گیری از توان اقتصادی داخلی همراه با نیروی انسانی مناسب داخلی و استفاده از فرصت تحریم در شکوفایی اقتصادی داخلی و ایجاد استقلال اقتصادی، بهره گیری از کلیه ظرفیت های مناسب چه به لحاظ اندیشه قناعت اسلامی، انسانی و مالی در راستای بهبود کالاهای داخلی و عدم استفاده کالاهای خارجی و استفاده از تولید ملی و استفاده از نیروهای متخصص و متعهد در نهادهای اقتصادی و رفع نمودن مشکلات آنان و مبارزه همه جانبه علیه رانت و فساد اقتصادی می باشد.

منابع

اسماعیلی، محسن (۱۳۹۰)، جهاد اقتصادی؛ چرا و چگونه؟، پایگاه خبری مهر.

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

اشرفی، یکتا و فاطمه فهیمی فر (۱۳۹۰)، بررسی شاخص‌های بهبود فضای کسب و کار با تأکید بر جایگاه ایران، مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۱۱، بهمن.

پیغامی، عادل (۱۳۹۰)، چگونه جهاد اقتصادی عملی می‌شود؟، (www.bultanneews.com).
جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۱)، اقتصاد مقاومتی چیست و اقتضائاتی دارد؟، پورتال جامع اقتصاد مقاومتی، شهریورماه.

روزنامه رسالت (۱۳۹۱)، سال ۹۱؛ امتداد جهاد اقتصادی در دهه عدالت و پیشرفت، سال بیست و هفتم، شماره ۷۵۱۱، ۱۷.

روزنامه ملت ما (۱۳۹۱)، ایستادگی در جبهه اقتصاد، سال سوم، شماره ۴۵۳، ۳۰ اردیبهشت.
کاتب، غلامرضا (۱۳۹۰)، ضرورت مدیریت بهینه منابع در سال جهاد اقتصادی، روزنامه رسالت، سال ۲۶، شماره ۷۲۴۴.

هانگر، جی دیوید و توماس ال، ویلن (۱۳۸۱)، مبانی مدیریت استراتژیک، ترجمه سید محمد اعرابی و داود ایزدی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، چاپ اول.